

УДК 316.758-057.87:174.7-028.42

Ремех Т. О.,

*кандидат педагогічних наук
(м.Київ)*

Пишко О. Л.,

*кандидат педагогічних наук
(м.Рівне)*

КУЛЬТУРА АКАДЕМІЧНОЇ ЧЕСНОСТІ: ЩО ПРО ЦЕ ДУМАЮТЬ УЧНІ

CULTURE OF ACADEMIC HONESTY: WHAT STUDENTS THINK ABOUT IT

Кілька років поспіль у світовій освітянській спільноті актуальною залишається проблема академічної доброчесності – дотримання її принципів, порушення академічної етики та їх наслідки. Академічна доброчесність сьогодні – це унормоване поняття, що має певні характеристики, визначених суб'єктів, конкретну регламентацію та усталені вимоги.

З ухваленням низки законів України в сфері освіти [1; 2] поняттям *академічна доброчесність* тепер оперують не лише науково-педагогічні працівники, викладачі та студенти закладів вищої освіти, а й учителі та здобувачі освіти закладів загальної середньої освіти (далі – ЗЗСО) України.

Однак, у ході дослідження означеної проблеми нами виявлено, що: по-перше, в шкільному середовищі тлумачення *академічної доброчесності* розмите; по-друге, укладені в ЗЗСО кодекси честі/академічної доброчесності формалізовані, академічна доброчесність в них часто розширена до загальної системи поведінки педагогічних працівників, здобувачів освіти, адміністрації освітнього закладу; по-третє, шкільна

адміністрація, вчителі й учні не вважають цю проблему на часі, тобто такою, що потребує негайного розв'язання.

Утім, у Державному стандарті базової середньої освіти (2020 р.) серед орієнтирів для оцінювання результатів навчання учнів зазначені, приміром, такі як: для адаптаційного циклу (5–6 класи) громадянської та історичної освітньої галузі – «дотримується принципів академічної доброчесності в навчанні та повсякденному житті [6 ГЮ 6.1.3-2]»; для базового предметного циклу (7–9 класи) цієї ж галузі – «дотримується принципів академічної доброчесності в навчанні, науковій та іншій творчій діяльності [9 ГЮ 6.1.3-3]» [3, с. 32].

Ми суголосні з думкою низки дослідників, що академічна чесність виступає певною сукупністю правил поведінки людини в академічному середовищі й передбачає спершу моральний, і лиш потім правовий складник регулювання такої поведінки в ході виконання навчальних та/або дослідницьких завдань [4]. Тож частіше, коли йдеться про академічну чесність, то мають на увазі не юридичні наслідки привласнення результатів наукового чи дослідницького доробку, а передусім морально-етичні впливи – громадський осуд особи, яка вдалася до таких дій, засудження академічною спільнотою такої поведінки як ганебної. Хоча, зрозуміло, ці два аспекти пов'язані між собою [4].

Дотримуючись тези, що академічна доброчесність – це здоров'я освіти, у попередніх наших розвідках ми дослідили формування в учнів ЗЗСО цієї навички та чесноти як педагогічну проблему [5, с. 91].

Наступним етапом нашої роботи в цьому напрямку стало з'ясування обізнаності учнів із вимогами академічної доброчесності, її дотриманням та причинами порушення. З цією метою впродовж 31 березня–03 квітня 2021 року нами було проведене онлайн опитування здобувачів освіти ЗЗСО Львівської, Київської, Одеської, Рівненської, Тернопільської

областей, міст Києва та Харкова. Google анкета, що містила 11 запитань, була розміщена на Facebook-сторінці відділу суспільствознавчої освіти Інституту педагогіки НАПН України [6]. Кількість здобувачів освіти, які взяли участь в опитуванні, становить 456 осіб.

Представимо основні результати аналізу відповідей респондентів.

Перше запитання опитування стосувалося віку здобувачів освіти. Серед респондентів учнів 14 років 29,3%, 15 – 28,4%, 16 років – 21,4%, незначна кількість – це учні віком 17 років.

Найактивнішими були учні міських ЗСО – 68%, менше – 24% – сільських, незначна частина респондентів навчається в опорних (5,3%) та – селищних (2,4%) ЗСО.

Далі нас цікавили види робіт, які учні практикують у ході навчання як основного виду діяльності (запитання передбачало множинність відповідей). Найбільша кількість опитаних нами учнів створює презентації (близько 84%), по 58% готують міні-повіді та реферативні повідомлення, 35% – дослідницькі роботи, лише 9% – інфографіки/хмари слів.

Важливим складником життя дитини є реалізація нею власного творчого потенціалу. Тож наступне запитання стосувалося саме результатів творчості респондентів (можна було обрати кілька відповідей). Під час дозвілля чи навчання учні створюють образотворчі продукти (60,3%), літературні твори (близько 45%), відео (42%), комп'ютерні програми (22%), сценарії (18%), блоги (10%) та скульптурні композиції (5%). Інші види творчих робіт набрали незначні відсоткові показники.

На запитання стосовно поінформованості про принципи академічної доброчесності та важливість їх дотримання майже порівно (в межах 40%) відповіли «так» або «частково» і близько 16% – «ні». Як видно, сумарно ті, хто поінформовані частково та не поінформовані взагалі, складають більше половини респондентів.

Ми поцікавились також, який термін, на думку опитаних, найточніше характеризує порушення академічної доброчесності. Очікувано переважна більшість респондентів вказали на плагіат – 40%, приблизно 22% розуміють це як обман, 14% – як списування і лише 9% – як шахрайство. Тож із відповідей на зазначене запитання слідує, що якщо вчителі й інформують учнів про академічну доброчесність та її порушення, то з таких позицій її розуміння.

Серед причин недотримання академічної чесності (запитання передбачало множинність відповідей) визначили низьку мотивацію до навчання 66% респондентів, а для майже половини – 48% – це нестача часу. Учні також вказали на інші причини: відсутність чітких інструкцій, алгоритмів із написання робіт (32,5%), непоінформованість у цій проблемі (близько 30%), брак навичок створення робіт різного виду (27%), відсутність обґрунтованих критеріїв (еталонів) оцінювання робіт учнів, відсутність юридичної відповідальності за порушення академічної доброчесності (24%).

Із 456 респондентів дотримуються вимог академічної доброчесності близько 44%, частково – 52,4%. Як бачимо, ці цифри практично співпали з відповідями респондентів щодо обізнаності в академічній доброчесності. А от тих, хто не дотримується, виявилось лише 4% (цікаво, що непоінформованих у суті проблеми (див. вище) було більше – 16%). Це дає можливість припустити, що частина респондентів або не розуміється в суті питання, або ж намагалася представити себе з кращої, а не реальної сторони.

Щодо роз'яснень суті, принципів, важливості дотримання академічної доброчесності 29% респондентів обрали відповідь «так», 34% – «частково», близько 37% – «ні».

На останнє запитання «Де слід починати навчати культурі академічної доброчесності», близько 37% відповіли, що у початковій школі, 22,4% – у 5–7 класах, близько 20% – у

дитячому садку та 7% респондентів вважають, автор роботи/твору має опанувати це питання самостійно.

Таким чином, проведене опитування учнів та аналіз їхніх відповідей вказують на реальне існування означеної проблеми в освітньому середовищі ЗЗСО.

Для розв'язання цього питання варто, на нашу думку, розпочати з підвищення інформаційної грамотності учнів усіх ланок освіти – початкової, базової, старшої – (а в деяких ЗЗСО слід започаткувати інформаційну кампанію) щодо суті, принципів і вимог академічної доброчесності. Значимим у цьому напрямку буде, на нашу думку, й підвищення мотивації здобувачів освіти до навчання.

Важливим кроком на шляху розбудови середовища доброчесності в ЗЗСО вважаємо імплементацію етичних правил академічної спільноти в Статут (його окремих розділ) чи Кодекс честі освітнього закладу. Зазначимо, що положення документу щодо академічної доброчесності мають бути реальними для здійснення, а основний наголос слід ставити на запобіганні порушень академічної доброчесності, а не на наслідках (в різних формах) за їхнє вчинення.

Основою для тих чи тих положень такого документу може стати, приміром, Декларація академічної доброчесності Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів – членів Малої академії наук України. Зокрема, в цьому документі, який підписує кожний учасник конкурсу індивідуально, наголошено на самостійності дослідження, яке не містить академічного плагіату; відсутності запозичень текстів, ідей чи розробок, результатів досліджень інших авторів без посилань на них, у тому числі буквального перекладу з іноземних мов чи перефразування, що видаються за власний текст, вирваних із контексту тверджень, «розлапкованих» цитат, фабрикації (вигаданих) даних чи фальсифікації (вигаданих і модифікованих на догоду бажаному висновку) результатів

досліджень; дотриманні норм законодавства України про авторське право і суміжні права; самостійності дійсного опрацювання матеріалу, зазначеного в списку використаних джерел, коректності посилань на джерела [7].

Тож у Кодексі честі ЗЗСО можна зазначити такі основні позиції як: самостійне виконання здобувачами освіти навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання без використання зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для використання; обов'язкове посилання на джерела інформації при запозиченні ідей, розробок, відомостей, тверджень; дотримання міжнародних правил та норм національного законодавства про авторське право; незаохочення всіма суб'єктами освітнього процесу будь-кого до вчинення дій, що суперечать принципам і вимогам академічної доброчесності; боротьба з плагіатом.

Отже, академічна чесність створює платформу, на яку мають спиратися всі учасники освітнього процесу, виступаючи ознакою якості освіти та підґрунтям для зростання академічної досконалості [8, с. 28]. Сформована академічна культура з нульовою толерантністю до обману, академічного шахрайства, плагіату та хабарництва сприятиме перетворенню учня по закінченню освітнього закладу в успішного студента і, в подальшому, – в успішного фахівця, адже в основі успішної професійної діяльності лежить світоглядний розвиток особистості, її соціальна активність і відповідальність, здатність змінювати власне середовище та оточення на краще.

Список використаних джерел та літератури:

1. Про освіту: Закон України від 30.11.2020 р. № 2145–VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 03.04.2021).

2. Про повну загальну середню освіту: Закон України від 16.01.2020 р. № 463-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення: 03.04.2021).

3. Державний стандарт базової середньої освіти. URL: http://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/76886/ (дата звернення: 03.04.2021).

4. Політика академічної чесності: досвід університетів США. URL: <https://kpi.ua/code-info> (дата звернення: 04.04.2021).

5. Ремех Т. О., Пишко О. Л. Формування академічної доброчесності старшокласників як педагогічна проблема. *Академічна доброчесність: виклики сучасності* : збірник наукових есе учасників дистанційного етапу наукового стажування для освітян (Республіка Польща, Варшава, 25.01 – 05.03.2021) / Польсько-українська фундація «Інститут Міжнародної Академічної та Наукової Співпраці», Духовна Академія Університету Кардинала Стефана Вишинського, Фундація ADD. Варшава, 2021. С. 90–94.

6. Анкета «Академічна доброчесність». URL: <https://www.facebook.com/107552070892087/posts/314966926817266/> (дата звернення: 31.03.2021).

7. Декларація академічної доброчесності Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів-членів Малої академії наук України. URL: http://oman.lviv.ua/pages/kndr/2020/III_етap/Deklaratsiia_akademichnoi_dobrochesnosti.pdf (дата звернення: 04.04.2021).

8. Сопова Д. Поняття академічної чесності: науковий дискурс. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. 2017. Вип. 3–4. С. 26–31. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NPO_2017_3-4_6 (дата звернення: 04.04.2021).